

दोन

रजिस्ट्री. सं. डी-२२१

Price : Rs. 5.00

REGISTERED No. D-221

नोंदणी कालाक डी-२२१

भारत का राजपत्र

The Gazette of India

भारताचे राजपत्र

असाधारण
EXTRAORDINARY
असाधारण

भाग १२ अनुभाग १
Part XII Section 1
भाग द्वारा अनुभाग १
प्राधिकार से प्रकाशित
PUBLISHED BY AUTHORITY
प्राधिकाराहारे प्रकाशित

सं. २	नई दिल्ली, 23 नवम्बर 1995/2 अग्रहायण (शक) 1917	[खण्ड ६
No. 2	NEW DELHI, 23 NOVEMBER 1995/2 Agrahayan (SAKA) 1917	[Vol. 6
अंक २	नवी दिल्ली, २३ नोव्हेंबर १९९५/२ अग्रहायण (शके) १९१७	[खंड ६

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

विधि और न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नई दिल्ली, दिनांक 23 नवम्बर 1995/2 अग्रहायण (शक) 1917

(1) दी पब्लिक प्रोव्हीडंट फंड एक्ट, 1968, (2) दी प्रोव्हीडंट फंडस एक्ट, 1925, (3) दी रजिस्ट्रेशन ऑफ बर्थ्स अॅंड डेथ्स एक्ट, 1969, (4) दी नेशनल हाऊसेंग बँक एक्ट, 1987 के मराठी अनुवाद राष्ट्रपती के प्राधिकार से प्रकाशित किये जाते हैं और प्राधिकृत पाठ (केंद्रिय विधि) अधिनियम, 1973 (1973 का 50) की धारा 2 के खंड (क) के अधीन ये मराठी भाषा में उनके प्राधिकृत पाठ समझे जाएंगे।

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE
(LEGISLATIVE DEPARTMENT)

New Delhi, dated 23 November 1995/2 Agrahayan (Saka) 1917

The Translations in Marathi of (1) The Public Provident Fund Act, 1968, (2) The Provident Funds Act, 1925, (3) The Registration of Births and Deaths Act, 1969, (4) The National Housing Bank Act, 1987 are hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative texts thereof in Marathi under clause (a) of section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws), Act, 1973 (50 of 1973).

विधि व न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नवी दिल्ली, दिनांक २३ नोव्हेंबर १९९५/२ अग्रहायण (शके) १९९७

(१) दी पब्लीक प्रॉविडेंट फंड अँक्ट, १९६८ (२) दी प्रॉविडेंट फंडस अँक्ट, १९२५ (३) दी रजिस्ट्रेशन ऑफ वर्थस अण्ड डेथस अँक्ट, १९६९, (४) दी नेशनल हाऊसिंग बँक अँक्ट, १९८७ या अधिनियमाचा मराठी अनुवाद याद्वारे राष्ट्रपतींच्या प्राधिकाराने प्रसिद्ध करण्यात येत असून, प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधी) अधिनियम, १९७३ (१९७३ चा अधिनियम क्रमांक ५०) याच्या कलम २, खंड (क.) अन्वये हा अनुवाद त्या अधिनियमाचा मराठी भाषेतील प्राधिकृत पाठ आहे असे समजले जाईल.

निर्देशनसूची

INDEX

अधिनियमाचे नाव Name of the Act	पृष्ठ क्रमांक Page No.
१. लोकभविष्य निधि अधिनियम, १९६८	७५
The Public Provident Fund Act, 1968	
२. भविष्य निधि अधिनियम, १९२५	७८
The Provident Funds Act, 1925	
३. जन्म व मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९	९०
The Registration of Births and Deaths Act, 1969	
४. राष्ट्रीय गृहनिर्माण बँक अधिनियम, १९८७	९८
The National Housing Bank Act, 1987	

जन्म व मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९

(१९६९ चा अधिनियम क्र. १८)

[दिनांक १ जून, १९६४ रोजी घायविद्यमान]

जन्म व मृत्यु यांच्या नोंदणीचे विनियमन करण्याबाबत व त्याच्याशी निगडित असलेल्या बाबीसंबंधी
उपबंध करण्यासाठी अधिनियम.

भारतीय गणराज्याच्या विसाव्या वर्षी संसदेकडून पुढीलप्रमाणे अधिनियमित होईल :—

प्रकरण १ ले

प्रारंभिक

संक्षिप्त नाव, विस्तार
व प्रारंभ.

१. (१) या अधिनियमास 'जन्म व मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९' असे म्हणता येईल.
 (२) त्याचा विस्तार संपूर्ण भारतभर आहे.
 (३) केंद्र शासन शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नियत करील अशा दिनांकास तो राज्य-
 मध्ये अंमलात येईल ;
 परंतु, राज्याच्या निरनिराळ्या भागांकरिता निरनिराळे दिनांक नियत करता येतील.

व्याख्या व निर्वचन.

२. (१) या अधिनियमात, संदर्भानुसार अन्यथा आवश्यक नसेल तर,—
 (क) "जन्म" याचा अर्थ, जिवंत अवस्थेतील जन्म किंवा मृतावस्थेतील जन्म असा आहे ;
 (ख) "मृत्यु" याचा अर्थ जिवंत अवस्थेत जन्म झाल्यानंतर कोणत्याही वेळी जिवंतपणाची
 सर्व लक्षणे कायमची नाहीशी होणे असा आहे ;
 (ग) "गर्भमृत्यु" याचा अर्थ, धारणगर्भ मातेच्या उदरातून संपूर्णपणे वाहेर पडण्यापूर्वी किंवा
 वाहेर काढण्यात येण्यापूर्वी जिवंतपणाच्या लक्षणाचा सर्वस्वी अभाव असणे असा आहे—मग
 गर्भरपणाचा अवधी किंतीही असो ;
 (घ) "जिवंत अवस्थेतील जन्म" याचा अर्थ, जो धारणगर्भ मातेच्या उदरातून वाहेर
 पडल्यानंतर किंवा वाहेर काढण्यात आल्यानंतर श्वासोच्छ्वास करील किंवा जिवंतपणाचे अन्य
 कोणतेही लक्षण दर्शवील असा धारणगर्भ मातेच्या उदरातून संपूर्णपणे वाहेर पडणे किंवा वाहेर
 काढणे असा आहे—मग गर्भरपणाचा अवधी किंतीही असो ; आणि याप्रमाणे जन्मलेला प्रत्येक
 जीव हा जिवंत जन्मलेला असल्याचे समजप्पात येते ;
 (इ) "विहित" याचा अर्थ, या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमांद्वारे विहित केलेले
 असा आहे ;
 (च) "राज्य शासन" याचा संघ राज्यक्षेत्राच्या संबंधातील अर्थ, त्याचा प्रशासक असा
 आहे ;
 (छ) "मृतावस्थेतील जन्म" याचा अर्थ, ज्या वावतीत धारणगर्भाचा गर्भवास निदान
 विहित गर्भवहनकाळाइतका झालेला आहे त्या वावतीत अशा जीवाचा गर्भमृत्यु असा आहे.
- (२) एखाद्या क्षेत्रात अंमलात नसलेल्या कोणत्याही कायद्यासंबंधी या अधिनियमात आलेल्या कोणत्याही
 उल्लेखाचा त्या क्षेत्राच्या संबंधातील अर्थ, त्या क्षेत्रामध्ये कोणत्याही समनुरूप कायदा अंमलात असल्यास
 त्या कायद्याचा उल्लेख म्हणून लावण्यात येईल.

प्रकरण २ रे

नोंदणी आस्थापना

३. (१) केंद्र शासनास शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे 'भारताचा महानिंबंधक' म्हणून ओळख- भारताचा
 ल्या जागत्याच्या व्यक्तीची नियुक्ती करता येईल.
 (२) त्याचप्रमाणे महानिंबंधकाची या अधिनियमाखालील जी कायं पार पाडण्याकरिता तो वेळोवेळी
 प्राधिकृत करील अशी कायं महानिंबंधकाचे अधीक्षण व निदेशन याखाली पार पाडण्याच्या प्रयोजनार्थ
 केंद्र शासनाला स्वतःस योग्य वाढतील अशा पदनामानिशी व अशा अन्य अधिकाऱ्यांची नियुक्ती करता
 येईल.

(३) महानिंवंधक ज्या राज्यक्षेत्रावर या अधिनियमाचा विस्तार आहे अशा राज्यक्षेत्रातील जन्म-मृत्युच्या नोंदणीसंबंधी सर्वसाधारण निदेश देऊ शकेल, आणि तो जन्म व मृत्यु यांच्या नोंदणीच्या बाबतीत मुख्य निंवंधकाच्या कार्यामध्ये रामनव्य साधण्यासाठी व एकसूत्रता आणण्यासाठी उपाययोजना करील आणि उक्त राज्यक्षेत्रांमध्ये या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसंबंधी चाललेल्या कामाबाबत केंद्र शासनास वार्षिक अहवाल सादर करील.

मुख्य निंवंधक. ४. (१) राज्य शासनास शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे राज्याकरिता मुख्य निंवंधकाची नियुक्ती करता येईल.

(२) त्याच्रमाणे मुख्य निंवंधकाची या अधिनियमाखालील जी कार्ये पार पाडण्याकरता तो वेळोवेळी प्राधिकृत करील अशी कार्ये मुख्य निंवंधकाचे अधीक्षण व निदेशन याखाली पार पाडण्याच्या प्रयोजनार्थ राज्य शासनाला स्वतःस योग्य वाटील अशा पदनामानिशी व अशा अन्य अधिकाच्यांची नियुक्ती करता येईल.

(३) ह्या अधिनियमाचे उपबंध आणि त्याखाली केलेले नियम व आदेश यांची राज्य शासनाने काही निदेश दिले असल्यास त्यांच्या अधीनतेने, अंमलबजावणी करण्यासाठी मुख्य निंवंधक हे राज्यातील मुख्य कार्यकारी प्राधिकरण असेल.

(४) मुख्य निंवंधक, नोंदणीपद्धती कार्यक्षम करण्यासाठी राज्यातील नोंदणीच्या कार्यामध्ये समनव्य साधण्याच्या, एकसूत्रता आणण्याच्या व यावर पर्यवेक्षण करण्याच्या दृष्टीने योग्य ते निदेश देऊन किंवा अन्यथा उपाययोजना करील आणि विहित करण्यात येईल अशी रीतीने व अशा काळांतरां-गाणिक, राज्यातील या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसंबंधीचा अहवाल तयार करून कलम १९—पोट-कलम (२) मधील निर्दिष्ट केलेल्या आकडेवार अहवालासह तो राज्य शासनास सादर करील.

नोंदणी विभाग. ५. राज्य शासनाला शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे राज्यातील क्षेत्राची, त्यास योग्य वाटेल अशा नोंदणी विभागांमध्ये विभागणी करता येईल आणि निरनिराळ्या नोंदणी विभागांकरिता निरनिराळे नियम करता येतील.

जिल्हा निंवंधक. ६. (१) राज्य शासनाला प्रत्येक महसूली जिल्हासाठी जिल्हा निंवंधकाची आणि आपणांस योग्य वाटेल इतक्या अपर जिल्हा निंवंधकांची नियुक्ती करता येईल, आणि जिल्हा निंवंधकाची जी कार्ये पार पाडण्यास जिल्हा निंवंधक त्यांना वेळोवेळी प्राधिकृत करील अशी कार्ये ते, जिल्हा निंवंधकाचे संवर्साधारण नियंत्रण व निदेशन यांच्या अधीनतेने पार पाडतील.

(२) जिल्हा निंवंधक हा, मुख्य निंवंधकाच्या निदेशांच्या अधीनतेने, जिल्हातील जन्म व मृत्यु यांच्या नोंदणीच्या कामाचे अधीक्षण करील आणि तो, या अधिनियमाचे उपबंध व मुख्य निंवंधकाने या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ वेळोवेळी दिलेले आदेश यांची जिल्हामध्ये अंमलबजावणी करण्यास जबाबदार असेल.

निंवंधक. ७. (१) राज्य शासनास नगरपालिका, पंचायत किंवा अन्य स्थानिक प्राधिकरण यांच्या अधिकारितेतील क्षेत्र किंवा अन्य कोणतेही क्षेत्र किंवा त्यांपैकी कोणतीही दोन अगर अधिक क्षेत्रे मिळून जालेल्या प्रत्येक स्थानिक क्षेत्रासाठी निंवंधकाची नियुक्ती करता येईल :

परंतु, राज्य शासनास नगरपालिका, पंचायत किंवा अन्य स्थानिक प्राधिकरण यांच्या बाबतीत, त्याचा कोणताही अधिकारी किंवा इतर कर्मचारी यांची नियुक्ती करता येईल.

(२) प्रत्येक निंवंधक कलम ८ किंवा कलम ९ खाली त्याला देण्यात आलेल्या सर्व माहितीची नोंद, त्या प्रयोजनार्थ ठेवण्यात आलेल्या नोंदवहीमध्ये फी किंवा मोबदला न घेता करील आणि तसेच आपल्या अधिकारितेमध्ये होणारा प्रत्येक जन्म व प्रत्येक मृत्यु यांची स्वतःला काळजीपूर्वक माहिती करून घेण्याची आणि त्याचप्रमाणे नोंद करण्याची आवश्यकता असलेल्या तपशिलाबाबत खातरजमा करून त्याची नोंदणी करण्याची कार्यवाही करील.

(३) प्रत्येक निंवंधकाचे तो ज्या स्थानिक क्षेत्रासाठी नियुक्त करण्यात आला असेल त्या क्षेत्रात एके कार्यालय असेल.

(४) प्रत्येक निंवंधक हा, मुख्य निंवंधक निदेशित करील अशा दिवशी व अशा वेळी जन्म व मृत्यु यांची नोंदणी करण्याच्या प्रयोजनार्थ आपल्या कार्यालयास उपर्युक्त राहील आणि आपले नाव व सौवत कोणत्या स्थानिक क्षेत्राकरिता 'निंवंधक, जन्म व मृत्यु' म्हणून आपली नियुक्ती करण्यात आली आहे आणि कोणत्या दिवशी व कोणत्या वेळी आपण उपर्युक्त राहणार तो तपशील स्थानिक भाषेत नमूद करणारा फलक निंवंधकाच्या कार्यालयाच्या बाहेरज्या दरवाजावर ठळक जागी किंवा त्याच्या, जवळपास लावण्याची व्यवस्था करील.

(५) मुख्य निंवंधकाच्या पूर्वमान्यतेने निंवंधकस दुय्यम निंवंधकांची नियुक्ती करून त्यांच्याकडे आपल्या अधिकारितेतील विनिर्दिष्ट क्षेत्राच्या संवधातील आपले कोणतेही किंवा सर्व अधिकार आणि कर्तव्ये सोपवता येतील.

प्रकरण ३ रे

जन्म व मृत्यु यांची नोंदणी

८. (१) पुढील बाबतीत कलम १६—पोटकलम (१) खाली राज्य शासनाने विहित केलेल्या जन्म व मृत्यु यांची नमूद्यांविहित नोंद करणे आवश्यक असलेल्या निरनिराळ्या तपशिलाची माहिती खाली विनिर्दिष्ट केलेल्या व्यक्तींनी, विहित करण्यात येईल अशा मुदतीत त्यांच्या उत्तम माहितीप्रमाणे व समजुटीप्रमाणे तोंडी किंवा व्यक्तींनी करणे लेखी देणे किंवा देण्याची व्यवस्था करणे हे त्यांचे कर्तव्य असेल—

जन्म व मृत्यु यांची नोंदणी कोणत्याही व्यक्तींनी करणे अवश्यक.

(क.) खंड (ख.) ते (इ.) यांमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही जागेहून अन्य अशा निवासी किंवा निवासेतर गृहामध्ये होणारे जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधात जो गृहप्रमुख किंवा त्या गृहात एकाहून अधिक परिवार राहात असल्यास जो परिवारप्रमुख त्या गृहात किंवा परिवारात तसा प्रमुख म्हणून ओळखण्यात पेत असेल तो, आणि जग मुदतीत जन्म किंवा मृत्यु यांचे वृत्त वळवाचयाचे असते त्यां मुदतीत एखाद्या वेळी तो प्रमुख उपस्थित नसेल तर, गृहामध्ये उपस्थित असलेला त्या प्रमुखाचा सर्वांत जवळचा नातेवाईक आणि अशा कोणत्याही व्यक्तीच्या अभावी उक्त कालावधीत तेथे उपस्थित असलेली सर्वांत वयस्क अशी प्रौढ पुरुष व्यक्ती;

(ख.) रुग्णालय, आरोग्य केंद्र, प्रशूति किंवा परिचर्या गृह किंवा अन्य तत्सम संस्था यांमधील जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधात हुक्मतदार वैद्यकीय अधिकारी किंवा याबाबतीत त्याने प्राधिकृत केलेली कोणतीही व्यक्ती;

(ग.) तुरुंगातील जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधात, हुक्मतदार तुरुंगाधिकारी;

(घ.) सराई, छत, वसतिगृहे, धर्मशाळा, खाणावळ, निवासगृह, पांथशाळा, वराक, ताडीचे दुकान किंवा सार्वजनिक राबत्याची जागा यांच्या संबंधात त्या ठिकाणची हुक्मतदार व्यक्ती;

(ङ.) सार्वजनिक ठिकाणी परित्यक्त अवस्थेत आढळलेले नवजात अर्भक किंवा मृतदेह यांच्या संबंधात खेडेगावाच्या बाबतीत मुखिया किंवा अन्य तत्सम अधिकारी आणि इतरत्र पोलीस ठाप्याचा हुक्मतदार अधिकारी :

परंतु, ज्या व्यक्तीला असे अर्भक किंवा मृतदेह आढळून येईल, किंवा जिच्या ताब्यात असे अर्भक किंवा मृतदेह देण्यात येईल त्या व्यक्तीने पूर्वोक्त अशा मुखियाला किंवा अधिकाऱ्याला ती गोष्ट कलवळी पाहिजे;

(च.) अन्य कोणत्याही जागेच्या संबंधात, विहित करण्यात येईल अशी व्यक्ती.

(२) पोटकलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, नोंदणी विभागातील प्रचलित परिस्थिती लक्षात घेऊन, राज्य शासन आदेशाद्वारे, पोटकलम (१) च्या खंड (क.) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या गृहात घडलेल्या जन्म व मृत्यु या घटनांविषयीची माहिती त्या खंडात विनिर्दिष्ट केलेल्या व्यक्तीच्याएवजी त्या आदेशात विनिर्दिष्ट करण्यात येईल, अशा मुदतीपुरते याबाबतीत राज्य शासनाकडून पदनामाने विनिर्दिष्ट करण्यात आलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने द्यावी किंवा देण्याची व्यवस्था करावी असे फर्मावू शकेल.

९. मळधामध्ये झालेले जन्म व मृत्यु यांच्या बाबतीत, मळधाचा देखरेखदार कलम ८ मध्ये मळधामधील जन्म व मृत्यु यांच्या निर्दिष्ट केलेली माहिती निबंधकाला देईल किंवा देण्याची व्यवस्था करील :

परंतु, कलम ८पोटकलम (१)-खंड (क.) ते (च.) यांमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या व्यक्तींनी आवश्यक तो तपशील मळधाच्या देखरेखदाराला पुरवला पाहिजे.

मळधामधील जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधातील विशेष उपबंध.

स्पष्टीकरण.—या कलमात “मळा” या शब्दप्रयोगाचा अर्थ, किमान चार हेक्टर इतक्या व्याप्तीची जी जमीन चहा, कांफी, मिरे, रबर, बेलदोडा, सिकोना किंवा राज्य शासन शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करील अशी अन्य उत्पन्ने काढव्यासाठी तयार केली जाते किंवा जिच्यामध्ये ती उत्पन्ने प्रत्यक्षात काढली जातात अशी कोणतीही जमीन असा आहे, आणि “मळधाच देखरेखदार” या शब्दप्रयोगाचा अर्थ, मळधातील कामगार व काम यांवर हुक्मत किंवा देखरेख असलेली व्यक्ती असा आहे—मग ती व्यवस्थापक किंवा देखरेखदार म्हणून किंवा अन्य कोणत्याही नावाने ओळखली जावो.

१०. (१) (एक) जन्माच्या किंवा मृत्युच्या वेळची प्रसाविका किंवा अन्य कोणताही वैद्यकीय जन्म व मृत्यु यांचे किंवा आरोग्य उपचारक,

दृत कल्पण्याचे आणि मृत्युचे कारण प्रमाणित करण्याचे विवक्षित व्यक्तीचे कर्तव्य.

(दोन) मृतदेहांची विल्हेवाट लावण्यासाठी राखून ठेवण्यात आलेल्या जागेचा रक्षक किंवा मालक किंवा अशा ठिकाणी उपस्थित राहण्यास स्थानिक प्राधिकरणाने जिला आवश्यक केले असेल अशी, कोणतीही व्यक्ती, किंवा

(तीन) राज्य शासन या बाबतीत जी व्यक्ती तिच्या पदनामाने विनिर्दिष्ट करील अशी अन्य कोणतीही व्यक्ती, यांनी ज्या जन्माच्या किंवा मृत्युच्या किंवा दोन्हीच्या वेळी तेथील वयस्था सांभाळणी किंवा ते हजर, राहिले अथवा विहित करण्यात येईल अशा क्षेत्रामध्ये जो घडून आला असा प्रत्येक जन्म किंवा मृत्यु किंवा दोन्ही यांचे वृत्त विहित करण्यात येईल अशा मुदतीत व अशा रीतीने निबंधकाला कलवणे हे त्यांचे कर्तव्य असेल.

(२) कोणत्याही क्षेत्रात राज्य शासन विहित करण्यात येईल अशा व्यक्तीकडून व अशा नमुन्यात निबंधकाने मृत्यूच्या कारणाचे प्रमाणपत्र घ्यावे, असे त्या क्षेत्रात उपलब्ध असलेल्या याबाबतच्या सोयी विचारात घेऊन, आवश्यक करू शकेल.

(३) ज्या व्यक्तीच्या शेवटच्या आजारात वैद्यक व्यवसायीने तिच्यावर उपचार केले होते अशी कोणतीही मृत्यू पावल्यास त्या प्रसंगी, तिच्या मृत्यूच्या कारणाचे प्रमाणपत्र घ्यावे असे पोटकलम (२) खाली राज्य शासनाने आवश्यक केले असेल तर्थे, तो वैद्यक व्यवसायी त्या व्यक्तीच्या मृत्युनंतर ताबडतोब, या, अधिनियमाखाली आवश्यक करण्यात आलेल्या व्यक्तीस, कोणतीही फी न आकारता, विहित नमुन्यात, आपल्या उत्तम माहितीप्रमाणे व समजूतीप्रमाणे मृत्यूचे कारण नमूद करणारे प्रमाणपत्र देईल; आणि असे प्रमाणपत्र मिळवून अशा व्यक्तीला या अधिनियमाच्ये आवश्यक केल्या प्रमाणे, मृत्यूसंबंधातील माहिती देतेवेळी ते निबंधकाकडे सुपूर्दे करावे लागेल.

माहितीदाराने नोंद- ११. या अधिनियमाखाली आवश्यक केल्याप्रमाणे, जिने निबंधकास कोणतीही तोंडी माहिती दिली पुस्तकात सही असेल अशा प्रत्येक व्यक्तीला, याबाबतीत ठेवलेल्या नोंदपुस्तकात आपले नाव, वर्णन व राहण्याचे ठिकाण ठिकाण हा तपशील निबंधकाने भरल्यानंतर समोर अंगठ्याचा ठसा उभटवावा लागेल.

नोंदपूर्णीतील नोंदीचे १२. जन्माची किंवा मृत्यूची नोंदपूर्णी पूर्ण होताच, निबंधक, कलम ८ किंवा कलम ९ खाली ज्या उतारे माहितीदारास व्यक्तीने माहिती दिली असेल तिला, नोंदपुस्तकातून अशा जन्माच्या किंवा मृत्यूच्या संबंधातील विहित द्यावयाचे तपशिलाचा उतारा आपल्या सहीनिशी विनामूल्य देईल.

जन्म व मृत्यू याची उशिरा १३. (१) ज्या कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची माहिती त्याकरिता विनिर्दिष्ट केलेला कालावधी संपल्यानंतर, पण तो घडल्यापासून तीस दिवसांच्या आत देण्यात आली असेल त्यांची नोंदपूर्णी, विहित नोंदपूर्णी. करण्यात येईल अशी विलंब-फी भरण्यात आल्यावर करण्यात येईल.

(२) ज्या कोणत्याही जन्माची किंवा सूत्र्यूची माहिती तो घडल्यानंतर तीस दिवसांनंतर इतक्या उशिराने, पण एक वर्षाच्या आत निबंधकास देण्यात आली असेल त्याची नोंदपूर्णी, विहित प्राधिकरणाच्या लेखी परवानगीने व विहित फी भरण्यात आल्यावर थाणि लेखप्रमाणक किंवा या बाबतीत राज्य शासनाने प्राधिकृत केलेला अन्य कोणताही अधिकारी याच्यासमोर केलेला प्रतिज्ञालेख सादर करण्यात आल्यावरच करण्यात येईल.

(३) ज्या कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची, तो घडल्यानंतर एक वर्षाच्या आत नोंदपूर्णी करण्यात आली नसेल त्याची नोंदपूर्णी, जन्माचा किंवा मृत्यूचा तपशील बरोबर असल्याची खात्रजमा करून पाहिल्या नंतर प्रथम वर्ग दंडाधिकारी किंवा इलाखा शहर दंडाधिकारी याने दिलेल्या आदेशावरून आणि विहित फी भरण्यात आल्यावरच करण्यात येईल.

(४) एखादी व्यक्ती कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची नोंदपूर्णी तीसाठी विनिर्दिष्ट केलेल्या मुदतीत करण्यास चुकल्यावद्दल तिच्याविरुद्ध जी कोणतीही कारवाई करण्यात येईल तिला या कळमाच्या उपबंधामुळे वाध येणार नाही आणि अशी कोणतीही कारवाई प्रलंबित असताना अशा कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची नोंदपूर्णी करता येईल.

बालकाच्या नावाची नोंदपूर्णी १४. जेथे कोणत्याही बालकाच्या जन्माची त्याच्या नावाशिवाय नोंदपूर्णी करण्यात आली असेल तेथे, अशा बालकाच्या औई-वा-बापाने किंवा पालकाने बालकाच्या नावासंबंधातील माहिती निबंधकास विहित कालावधीत तोंडी किंवा लेखी कळवली पाहिजे आणि तदनंतर निबंधक अशा नावाची नोंदपुस्तकात नोंद करील आणि अशा नोंदीसमोर आद्याक्षरी करून दिनांक घालील.

जन्म-मृत्यूच्या नोंदपुस्तकातील नोंद १५. निबंधकाने या अधिनियमाखाली ठेवलेल्या कोणत्याही नोंदपुस्तकातील जन्माची किंवा मृत्यूची कोणतीही नोंद प्रवृप किंवा आशय या दृष्टीने चुकीची आहे, अथवा ती कपटाने किंवा अयोग्य रीतीने करण्यात आली आहे असे, निबंधकाची खाली होईल अशा रीतीने शाब्दीत करण्यात आले तर, कोणत्या शातीवर व कोणत्या परिस्थितीत अशा नोंदी दुरुस्त किंवा रद्द करता येतील त्यासंबंधी राज्य शासन करील अशा नियमांच्या अधीनतेने, निबंधकास मूळ नोंदीत कोणताही फेरवदल न करता, समासात योग्य ती नोंद करून ती चूक दुरुस्त करता येईल किंवा नोंद रद्द करता येईल आणि, तो समासातील नोंदीजवळ स्वाक्षरी करून त्याच्या जोडीला त्यावर दुरुस्तीचा किंवा रद्द केल्याचा दिनांक घालील.

प्रकरण ४ थे

अभिलेख व आकडेवारी ठेवणे

निबंधकानी विहित ठेवावयाची १६. (१) प्रत्येक निबंधक, तो ज्याच्या संबंधात अधिकारितेचा वापर करीत असेल त्या नोंदपूर्णी क्षेत्राकरिता किंवा त्याच्या कोणत्याही भागाकरिता विहित नमुन्यात जन्म-मृत्यूचे नोंदपुस्तक ठेवील.

(२) मुख्य निबंधक, वेळोवेळी विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यांनुसार व आदेशानुसार, जन्म व मृत्यू यांच्या नोंदी करण्यासाठी पुरेशी नोंदपुस्तके छापण्याची व पुरवण्याची व्यवस्था करील; आणि अशा नमुन्यांच्या स्थानिक भाषेतील एक प्रत प्रत्येक निबंधकाच्या कार्यालयाच्या बाहेरज्या दरवाजावरील किंवा जवळील एखाद्या ठळक ठिकाणी लावण्यात येईल.

१७. (१) की व टपालहंशील देण्यासंबंधीचे नियमधरून राज्य शासनाने याबाबतीत केलेल्या जन्म-मृत्यूची नोंदपुस्तके जोधून कोणत्याही नियमांच्या अधीनतेने, कोणत्याही व्यक्तीला—

(क) जन्म-मृत्यूच्या नोंदपुस्तकातील कोणत्याही नोंदीचा निबंधकाकरवी शोध घेता येईल; पाहणे.
आणि

(ख) अशा नोंदपुस्तकातून कोणत्याही जन्माच्या किंवा मृत्यूच्या संबंधातील उतारा भिन्नवता येईल:

परंतु, कोणत्याही मृत्यूच्या संबंधी कोणत्याही व्यक्तीस दिलेल्या कोणत्याही उतारावरून, नोंदपुस्तकात नमूद केला तसा मृत्यूच्या कारणासंबंधीचा तंपशील डबड होता कामा नये.

(२) या कालभान्वये दिलेले सर्व उतारे हे, निबंधक, किंवा 'भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियम, १८७२' (१८७२ चा १) कलम ७६ भध्ये उपबंधित केल्याप्रमाणे असे उतारे देण्यास राज्य शासनाने प्राधिकृत केलेला अन्य कोणत्याही अधिकारी याच्याकडून प्रभागित करण्यात येतील आणि ती नोंद ज्याच्याशी संबंधित असेल तो जन्म किंवा मृत्यू याबाबताच्या शाब्दिकीसाठी ते पुराव्यात स्वीकारार्ह असतील.

१८. जिल्हा निबंधक विनिर्दिष्ट करील अशा पद्धतीने आणि अशा प्राधिकरणाकडून नोंदणी कार्यानुदणी कार्यालयाची लायांची चाहणी केली जाईल आणि त्यामध्ये ठेवलेल्या नोंदपुस्तकांची तपासणी केली जाईल. पाहणी.

१९. (१) प्रत्येक निबंधक, त्याने ठेवलेल्या नोंदपुस्तकातील जन्म-मृत्यूच्या नोंदीसंबंधीचे प्रतिवेदन निबंधकानी विहित केले जाईल अशा कालांतरागणिक आणि अशा नमुन्यात मुख्य निबंधकाकडे किंवा त्याने विनिर्दिष्ट नियमकालिक केलेल्या कोणत्याही अधिकार्याकडे पाठवील.

(२) मुख्य निबंधक हा, निबंधकांनी सादर केलेल्या प्रतिवेदनांमधील माहितीचे संकलन करवील संकलनासाठी मुख्य आणि त्या व्यक्तील नोंदणी केलेले जन्म व मृत्यू यांसंबंधीची आकडेवार अव्यावल, विहित केले जाईल अशा निबंधकाकडे कालांतरागणिक आणि अशा नमुन्यात जनताच्या माहितीसाठी प्रकाशित करील.

प्रकरण ५ वे

संकीर्ण

२०. (१) केंद्र शासन याबाबतीत करील अशा नियमांच्या अधीनतेने, महा निबंधक हा 'नागरिकत्व भारताबाहेरील अधिनियम, १९५५' (१९५५ चा ५७) याखाली भारतीय कांसुलेटमधील नागरिकांच्या नोंदणीसंबंधी नागरिकांच्या केलेल्या नियमांखाली त्याला मिळालेल्या भारताबाहेरील भारतीय नागरिकांच्या जन्म-मृत्यूसंबंधीच्या जन्म-मृत्यूच्या माहितीची नोंदणी करवील आणि अशी प्रत्येक नोंदणी या अधिनियमाखाली रीतसर केली असल्याचेही नोंदणीसंबंधी विशेष भान्यात येईल.

(२) भारताबाहेर जन्मलेल्या या बालकासंबंधी पोटकलम (१) भध्ये उपबंधित केल्याप्रमाणे माहिती भिठ्ठालेली नाही अशा कोणत्याही बालकाच्या बाबतीत, जर त्याचे आई-बाप भारतात स्थायिक होण्याच्या हेतूने भारतात परत आले तर, बालकाचे भारतात अगमजन झाल्याच्या दिनांकापासून साठ दिवसांत कधीही त्यांना, जणू काही ते बालक भारतात जन्मले असावे त्याप्रभाणे त्याचे रीतीने या अधिनियमाखाली त्या बालकाच्या जन्माची नोंदणी करवून घेता येईल आणि कलम १३ मधील उपबंध पूर्वोक्त साठ दिवसांचा कालावधी संपत्यानंतर अशा बालकाच्या जन्माच्या बाबतीत लागू होतील.

२१. निबंधक कोणत्याही व्यक्तीला, ती जेवे राहात असेल त्या स्थानिक भागातील एखादा जन्म अस्त्र किंवा मृत्यु किंवा मृत्यू याच्या संबंधात तिळा ज्ञात असलेली कोणतीही माहिती सादर करण्यास तोंडी किंवा लेली यासंबंधीची माहिती आज्ञा करू शकेल आणि ती व्यक्ती अशा आज्ञेचे पालन करण्यास बांधलेली असेल.

मिळवण्याची
निबंधकाची
शक्ती.

२२. केंद्र शासन, या अधिनियमांचे किंवा त्याखाली केलेल्या कोणत्याही नियमांचे किंवा आदेशाचे निदेश देण्याची कोणतीही उपबंध यांची राज्यात अंमलबजावणी करण्यासाठी आवश्यक बाटील असे निदेश कोणत्याही शक्ती. राज्य शासनाला देऊ शकेल.

२३. (१) जर कोणतीही व्यक्ती,—

(क) कलम ८ आणि ९ च्या कोणत्याही उपबंधाखाली जी माहिती देणे हे तिचे कर्तव्य असेल अशी कोणतीही माहिती देण्यास वाजवी कारणाशिवाय चुकेल तर; किंवा

दृढ.

(ख) जो तपशील माहीत असणे व नोंदवणे आवश्यक आहे अशा तपशिलापैकी कोणत्याही दावी-संबंधीची जी माहिती खोटी असल्याचे स्वतःला माहीत आहे किंवा तसे ती स्वतः समजते ती माहिती जन्म-मृत्युच्या नोंदपुस्तकात समाविष्ट करण्यासाठी देईल किंवा देवबील तर; किंवा

(ग) कलम ११ द्वारे आवश्यक केल्याप्रमाणे नोंदपुस्तकात आपले नाव, वर्णन आणि राहण्याचे ठिकाण लिहिण्यास किंवा अंगठ्याचा ठसा उमटवण्यास नकार देईल तर,
ती पन्नास रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडास पात्र होईल.

(२) जो कोणताही निबंधक किंवा उप निबंधक, त्याच्या अधिकारितेत घडणाऱ्या कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची नोंद करण्याबाबत किंवा कलम ११ च्या पोटकलम (१) द्वारे आवश्यक केलेली कोणतीही प्रतिवेदने सादर करण्याबाबत वाजवी कारणाशिवाय उपेक्षा करील किंवा नकार देईल तो, पन्नास रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडास पात्र होईल.

(३) जो कोणताही वैद्यक व्यवसायी, कलम १०-पोटकलम (३) खाली प्रमाणपत्र देण्याबाबत उपेक्षा करील किंवा नकार देईल तो आणि जी व्यक्ती असे प्रमाणपत्र सुपूर्द करण्याबाबत उपेक्षा करील किंवा नकार देईल ती व्यक्ती, पन्नास रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडास पात्र होईल.

(४) या अधिनियमाच्या ज्या कोणत्याही उपवंधाच्या उल्लंघनाबद्दल या कलमामध्ये कोणत्याही दंडाचा उपवंध केलेला नाही अशा उपवंधाचे जी व्यक्ती वाजवी कारणाशिवाय उल्लंघन करील ती व्यक्ती, दहा रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडास पात्र होईल.

(५) 'फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १८९८'*(१८९८ चा ५) यावधे काढीही अंतर्भूत असले तरी या कलमाखाली कोणत्याही अपराधाची दंडाधिकार्याकडून संक्षिप्त रीत्या संपरीक्षा केली जाईल.

अपराध आपसात २४. (१) विहित करण्यात येतील अशा शर्तीच्या अधीनतेने, याबाबत सर्वसाधारण किंवा विशेष कार्यवाही सुरु करण्यापूर्वी किंवा सुरु केल्यानंतर, ज्या व्यक्तीने या अधिनियमाखाली फौजदारी केला असल्याचा वाजवी संशय आहे त्या व्यक्तीकडून तोड म्हणून जास्तीत जास्त पन्नास रुपये इतकी रक्कम स्वीकारता येईल.

(२) अशी रक्कम भरण्यात आल्यानंतर, अशा व्यक्तीला विनादोवारोप सोडण्यात येईल आणि तिच्याविरुद्ध अशा अपराधाच्या संबंधात पुढील कार्यवाही केली जाणार नाही.

खटल्यास मंजूरी. २५. या अधिनियमाखाली शिक्षापात्र असलेल्या कोणत्याही अपराधाबद्दल कोणताही खटला या बाबतीत मुख्य निबंधकाने दिलेल्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्य-खेरीज कोणालाही गुदरता येणार नाही.

निबंधक आणि दुर्घम निबंधक याना २६. सर्व निबंधक आणि दुर्घम निबंधक, ते या अधिनियमाच्या उपवंधांना किंवा त्याखाली लोकसेवक 'भारतीय दंड संहिता, १८६०' (१८६० चा ४५) कलम २१ च्या अर्धानुसार लोकसेवक असल्याचे मानण्यात येईल.

शक्तीचे प्रत्यायोजन. २७. राज्य शासन शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे असा निदेश देऊ शकेल की, या अधिनियमाखालील (कलम ३० खाली नियम करण्याचा अधिकार खेरीजकरून) किंवा त्याअन्वये केलेल्या नियमाखाली, त्याने घापरण्यायोग्य असा कोणताही अधिकार हा, निदेशामध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येतील अशा काही शर्ती असल्यास त्यांच्या अधीनतेने, निदेशामध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येईल त्याप्रमाणे राज्य शासनाला दुर्घम असणाऱ्या अशा अधिकाऱ्याला किंवा प्राधिकरणालाही वापरता येईल.

सद्भावनापूर्वक २८. (१) या अधिनियमाला किंवा त्याखाली केलेल्या कोणत्याही नियमाला किंवा आदेशाला केलेल्या कारवाईला अनुसूलन सद्भावपूर्वक केलेल्या किंवा करण्याचे योजलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल शासन, महा निबंधक, संरक्षण, कोणताही निबंधक अथवा या अधिनियमाखाली कोणताही अधिकार वापरणारी किंवा कोणतेही कर्तव्य पार पाडणारी कोणतीही व्यक्ती यांच्याविरुद्ध दावा, खटला किंवा अन्य वैद्य कार्यवाही होऊ शकणार नाही.

(२) या अधिनियमाला किंवा त्याखाली केलेल्या कोणत्याही नियमाला किंवा आदेशाला अनुसूलन सद्भावपूर्वक केलेल्या किंवा करावयाचे योजलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे घडलेल्या किंवा घडण्याचा संभव असलेल्या कोणत्याही नुकसानाबद्दल शासनाविरुद्ध दावा किंवा अन्य वैद्य कार्यवाही होऊ शकणार नाही.

हा अधिनियम १८८६ २९. या अधिनियमातील कोणतीही गोष्ट 'जन्म, मृत्यु आणि विवाह नोंदणी अधिनियम, १८८६' चा अधिनियम ६ यांच्या उपवंधाता न्यूनकारी आहे असा तिचा अर्थ लावला जाणार नाही.
याला न्यूनकारी नाही.

*आता 'फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३' (१९७४ चा २) पहा.

३०. (१) राज्य शासनाला या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी केंद्र शासनाच्या नियम करण्याची मान्यतेने शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनद्वारे नियम करता येतील.

शक्ती.

(२) विशेषत: आणि पूर्वगामी उपबंधाच्या व्यापकतेला बाघ न येता, अशा नियमांमध्ये पुढील गोष्टीसाठी उपबंध करता येतील:—

(क) या अधिनियमाखाली ठेवावयाच्या जन्म-मृत्यू नोंदवृत्तकांचे नमुने;

(ख) कलम ८ खाली निबंधकाळा किंती कालावधीत व कोणत्या रीतीने माहिती द्यावयाची;

(ग) कलम १० च्या पोटकलम (१) खाली जन्म-मृत्यूची वार्ता किंती कालावधीत व कोणत्या रीतीने कळवावी लागेल;

(घ) मृत्यूच्या कारणाबाबतचे प्रमाणपत्र कोणत्या व्यक्तीकडून आणि कोणत्या नमुन्यात मिळवावे लागेल;

(ङ) कलम १२ खाली ज्यातील उतारा देता येईल तो तपशील;

(च) कलम १३ च्या पोटकलम (२) खाली जन्म किंवा मृत्यू यांच्या नोंदणोसाठी कोणते प्राधिकरण परवानगी देऊ शकेल;

(च्च) कलम १३ खाली करावयाच्या नोंदणीसाठी द्यावी लागणारी फी;

(ज) कलम ४ च्या पोटकलम (४) खाली मुख्य निबंधकाने अहवाल सादर करणे;

(झ) जन्म-मृत्यूची नोंदवृत्तके शोधून पाहणे आणि अशा शोधासाठी आणि नोंदवृत्तकांतून उतारे दिल्याबद्दल द्यावी लागणारी फी;

(ज्ञ) कलम १९ खाली प्रतिवेदने आणि आळवार अहवाल कोणत्या नमुन्यात व किंती कालांतरांगणिक सादर करून प्रकाशित केले जातील;

(ट) निबंधकांनी ठेवलेली नोंदवृत्तके आणि अन्य अभिलेख सांभाळून ठेवणे ते हजर करणे आणि त्यांचे हस्तांतरण करणे;

(द) जन्म-मृत्यूच्या नोंदवृत्तकांमधील चुकांची दुरुस्ती करणे आणि नोंदी रद्दातल करणे;

(इ) जी बाब विहित करावयाची आहे किंवा करता येईल अशी अन्य कोणतीही बाब.

[(३) राज्य शासनाने या कलमाखाली केलेला प्रत्येक नियम तो करण्यात आल्यानंतर शक्य होईल तितक्या लवकर राज्य विधानमंडळासमोर ठेवण्यांत येईल.]

३१. (१) कलम २९ च्या उपबंधाच्या अधीनतेने हा अधिनियम कोणत्याही राज्यामध्ये किंवा निरसन व व्यावृत्ती त्याच्या भागामध्ये अंमलात आल्याच्या दिनांकी व तेव्हापासून या अधिनियमाच्या व्याप्तीत येणाच्या बाबोंशी संबंधित असेल तेवढा तेथे अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याचा भाग, अशा राज्यामध्ये किंवा, प्रकरणपरत्वे, त्याच्या भागामध्ये निरसित ठरेल.

(२) असे निरसन झाले तरीही, अशा कोणत्याही कायद्याखाली केलेली कोणतीही गोष्ट किंवा केलेली कोणतीही कारवाई (दिलेला कोणताही अनुदेश किंवा निदेश, काढलेला कोणताही विनियम किंवा नियम किंवा आदेश यासुद्धा) या अधिनियमाच्या उपबंधाशी विसंगत नसेल तेथवर, जणू काही उशी गोष्ट किंवा अशी कारवाई करण्याच्या वेळी पूर्वेकृत उपबंध अंमलात असावेत त्याप्रमाणे ती त्याखाली केली असल्याचे मानण्यात येईल आणि ती गोष्ट किंवा कारवाई या अधिनियमाखाली केलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे किंवा कारवाईमुळे ती निष्प्रभावी होईपर्यंत अंमलात राहील.

३२. या अधिनियमाच्या उपबंधाची एखाद्या राज्यात अंमलवजावणी करताना एखाद्या क्षेत्राला ते अडचणीचे निवारण अगू करण्याबाबत एखादी अडचण उद्भवली तर, राज्य शासन केंद्र शासनाच्या मान्यतेने आदेशाद्वारे करण्याची शक्ती. अडचणीच्या निवारणार्थं त्याला आवश्यक किंवा उचित वाटतील असे, या अधिनियमाच्या उपबंधाशी विसंगत नसलेले उपबंध करू शकेल किंवा असे निदेश देऊ शकेल:

परंतु, राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रासंबंधी या कलमाखाली कोणताही आदेश त्या क्षेत्रात हा अधिनियम अंमलात येईल त्या दिनांकापासून दोन वर्षे संपल्यानंतर काढण्यात येणार नाही.

१. १९८६ चा अधिनियम क्रमांक ४, कलम २ व अनुसूची याद्वारे समाविष्ट केले (दिनांक १५ मे, १९८६ रोजी व तेव्हापासून).

भाग बारा—१४

महाराष्ट्र राज्यामध्ये या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसंबंधी

हा अधिनियम दिनांक १ एप्रिल १९७० रोजी व तेव्हापासन पुढील राज्यांत आणि संघ राज्यक्षेत्रांत सर्वत्र अंमलात येईल, अधिसूचना क्रमांक जी.एस.आर. ४६१, दिनांक ७ मार्च १९७०, भारताचे राजपत्र भाग दोन, उप विभाग ३ (एक), पृष्ठ ९६६ पहा :—

राज्ये

१. अंग्रेजप्रदेश	८. महाराष्ट्र
२. बिहार	९. ओरिसा
३. गुजरात	१०. पंजाब
४. हरयाणा	११. राजस्थान
५. केरळ	१२. तामिळनाडू
६. मध्यप्रदेश	१३. उत्तर प्रदेश
७. महाराष्ट्र	

संघ-राज्यक्षेत्रे

१. चंडीगढ	३. हिमाचल प्रदेश
२. दादरा व नगर-हवेली	४. लखदीव, मिनिकाँय व अमिनदिवी बेटे